

Professor Brinkman □ mellem Scylla og Charybdis

Skrevet af: **Einar Baldursson** | Offentliggjort: 15. december 2014

Selv velskrevet konservativt samfundssyn og livsfilosofi har aldrig udgjort et bud på en progressiv samfundsforståelse og politik. Heller ikke denne gang. – Anmeldelse af Svend Brinkmanns bog 'Stå fast - et opgør med tidens udviklingstvang'. 156 sider, Gyldendal 2014.

Valget mellem Scylla og Charybdis er et valg mellem to onder. I Homers bog Odysseen beskrives, hvordan Odysseus på sin vej måtte vælge mellem at møde Scylla eller Charybdis. Men der er væsentlige forskelle mellem de to. Scylla var datter af flodernes gud Crataeis men blev forgiftet og forvandlet til et monster med fire øjne og seks monsterhoveder hvert af dem med tre rækker sylespidse tænder. Charybdis havde til gengæld altid været et monster, der typisk optrådte som en kraftig malstrøm, som sugede forbipasserende skibe ned i de frådende masser.

Denne lille fortælling er indgangsbønnen til en diskussion, der tager afsæt i professor Svend Brinkmanns nye bog "Stå fast - et opgør med tidens udviklingstvang". Bogen er velskrevet og har fundet større applaus end samtlige bøger om psykologi, der er blevet udgivet gennem de seneste 10 år.[\[1\]](#) Lad os først reflektere lidt over bogen, inden vi med Sherlock Holmes kan istemme: "Come, Watson, come! The game is afoot. Not a word! Into your clothes and come!"

Nogle gange må man hilse et nyt standpunkt velkomment, alene fordi det bryder enstemmighedens utålelige monotoni. Det gør professor Brinkmann. Men han gør mere end det. Han bereder samtidig vejen for en ny debat. Det hører i dag til sjældenhederne, at en akademiker i den grad interesserer sig for og er i stand til at præge samfundsdebatten. Det er forbilledligt.

Alle kvaliteterne til trods er professor Brinkmanns bog dog ikke noget positivt bidrag til den progressive samfundskritik. Der er tværtimod tale om et neo-konservativt budskab, der kan vise sig at være begyndelsen på en forstærket reaktionær kritik af velfærdssamfundet og arbejderbevægelsens kamp.

Det gælder ikke mindst kritikken af "positiv psykologi" og selvudviklingskulturen. Så berettiget som det er at forholde sig kritisk til en ideologi, der har tjent som redskab til den indre psykologiske udbytning af lønarbejderen i videnssamfundet, så er det neo-konservative alternativ efter alt at dømme blot meget værre.

Kritikken af industrisamfundet

Uanset at det virker besynderligt, udspringer de moderne selvudbytningsideologier[\[2\]](#) af arbejderbevægelsens kamp mod industrisamfundet og industriarbejdet. Kritikken af industrisamfundet fokuserede på dets maskinbureaukratiske idealer og udviklingen af et menneskeligt forarmet ensidigt og gentagent arbejde. I et enestående samspil mellem fagbevægelse og forskning blev der skabt fokus på hvordan "samlebåndsarbejdet" medførte menneskelig nedslidning i et elendigt arbejdsmiljø. Kampen mod nedslidning medførte et prægtigt system bestående af Bedriftssundhedstjeneste, Arbejdsmiljøinstituttet, de Arbejdsmedicinske Klinikker og Arbejdstilsynet.[\[3\]](#) Hvis dette system og ikke mindst BST var til rådighed på samme måde i dag, ville kampen mod den klassemæssige sundhedskløft kunne føres på en ordentlig måde.[\[4\]](#) Systematisk forskning i og fokus på stress og nedslidning i industriarbejdet spillede en meget stor rolle i denne udvikling. Forståelser, der forbandt (arbejder)"kontrol" med kampen mod stress, var med til at fokusere på den "afmægtiggørelse", der var et tilsigtet hovedtræk ved industriarbejdet.[\[5\]](#)

Det er hårdt at være kritisk

Uanset det faktum at den kritiske tilgang til industriarbejdet spillede en central og positiv rolle i arbejdsmiljødebatten, følte fraværet af positive værdier og mål efterhånden som en belastning. Det er i denne situation at Helge Hvid formulerer begrebet "Det gode arbejde" [6]. Dengang blev der fra flere sider advaret mod at erstatte kritikken af industriarbejdet med normative forestillinger om det "gode arbejde". Imidlertid skal det medgives, at Hvids oprindelige projekt i høj grad bevarer et fokus på den samfundskritiske dimension.

Det er måske derfor, at der ikke går lang tid før projektet udvandes. Man kæmper ikke længere for det gode arbejde, men vil gerne nøjes med "det udviklende arbejde". Blot ét år efter udgivelsen af bogen "Det gode arbejde", står Hvid nu som medforfatter af en bog om det udviklende arbejde. [7] Dermed bygges en bro fra samfundskritikkens progressive ståsted til det positive budskab om selvudvikling, indflydelsens eget ansvar og identifikation med "det udviklende arbejde". [8]

Pas på hvad du ønsker

Man skal være ganske påpasselig med sine ønsker, især i det fald de opfyldes. Det moderne arbejde opfylder alle de ønsker, de juleglade tilhængere af udvikling i arbejdet kunne ønske sig. Man kan i dag få lige præcis den indflydelse, man ønsker sig, blot den nøjes med at udfolde sig *i* og ikke *over* arbejdet. Man må tage alt det ansvar, man vil, så længe ledelsen har ryggen fri. Den gamle værkfører er afløst af en indre ridefoged, og den gammeldags undertrykkelse er afløst af en "anerkendende tilgangsmåde", der forbyder "negative fortællinger". Virksomhederne påtager sig gerne værdier, så længe værdiernes byrde bæres af de ansatte. Dermed skabes en arbejdsverden båret frem af hykleri hvor der ikke findes valg, blot relative afvejninger af modsætningsfulde krav. [9]

Den gødede jord

Det er i denne gødede jord, at "selvrealisering" og senere "positiv psykologi" slår sine rødder. Som bekendt straffer forsynet filosoferne ved at påføre dem disciple. Således måtte Maslow lide den tort at et projekt, der startede på en sund videnskabelig grund, blev videreført og forkvaklet af disciple, der søgte metafysisk indblik i det hele menneske. Det siges, at Maslow ved afslutningen af sit liv bittert klagede sig over disciplenes forvaltning af hans arv. Men selv den mest venlige vurdering kan ikke skjule, at problemet også var indbygget i Maslows (meget velmente) teorier. [10]

Der er noget sært ironisk - og måske endda retfærdigt - i det faktum, at hver gang normative og metafysiske programmer etableres i psykologien, ender de uvægerligt som redskaber til udbytning af lønarbejderne. Det være sig den selvrealiserende humanistiske psykologi, den narrative eller den diskursive psykologi - de starter med et fromt håb om ad den vej at kunne etablere en fornyet kritik af kapitalismen eller nogle af dens aspekter. Der er godt nok ikke megen samfundskritik at spore i den positive psykologi, men fokuset på det "positive" er på samme måde velment som de øvrige projekter indenfor den humanistiske psykologi.

De gode intentioners elendighed

Hvorfor ender alle de humanistiske projekter - og vi kan uden at ryste på hånden inkludere hele registret af socialkonstruktionisme - så dårligt? Svaret er delvist, at projekterne efterspørges af samfundsaktører, der ønsker alt, hvad der kan understøtte og bekræfte den bestående orden. Til hver tid vil den herskende klasse efterspørge ideer, budskaber og antagelser der er overensstemmende med dens behov. Der er naturligvis ikke nogen lige linje fra magt til ideologi. Her skal man i stedet læne sig op ad Gramscis begreb "hegemoni". [11] Magtens behov og interesser

medfører forskydning i præferencerne hos især det ideologiproducerende lag. Når magthavernes interesser og behov ændrer sig, for eksempel i forbindelse med overgangen fra industrikapitalisme til videnskapitalisme, opstår et behov for nye ideologier, der kan understøtte den ny orden.

De, der responderer på disse behov, vil ofte se sig selv som enten apolitiske eller endda progressive og kritiske. Måske vil de som Brinkmann i et nyligt interview erkende "mit synspunkt er i den forstand politisk uafhængigt, og kan gribes alle mulige steder fra. Jo, det er konservativt, men man kan også være en venstreorienteret konservativ".[\[12\]](#) Nej, professor Brinkmann - det kan man ikke. Der findes fin tradition for samfundskritisk konservativisme, men den er aldrig progressiv. Og her er vi ved noget væsentligt: Samtlige forsøg på at bedrive videnskab på en anden måde, eller i modsætning til naturvidenskabernes metoder, ender alle på samme måde - som karikatur af samfundskritikken.

Positiv videnskab?

Men her skal man være opmærksom: Det er ganske nemt at finde utallige henvisninger til "positiv psykologi", der i påfaldende grad idealiserer individualiseret selvoptimering. Der er ingen tvivl om, at "positiv psykologi" et langt stykke hen ad vejen er betegnelse for et normativt ideologisk projekt, der blåstempler den indre psykiske udbytning. Men omvendt er positiv psykologi også betegnelsen for et videnskabeligt forskningsprogram; og med afsæt i dette program er der blevet udført meget betydelig forskning af høj kvalitet.

Det er fuldt ud i overensstemmelse med dette, at Seligman og Csikszentmihalyi erklærer, at "in the spirit of the scientific approach we endorse, we are not ascribing to our claims any truth that cannot be supported by reasonable evidence. If empirical research fails to confirm the usefulness of the positions we advance, we hope to have the resilience to admit defeat and bow out with good grace."(s. 90)[\[13\]](#)

Det må smerte de ledende forskere inden for den positive psykologi Seligman og Csikszentmihalyi at se, hvordan deres oprindelige program har udviklet sig lige præcist til den karikatur, som tidligere blev skæbnen for Maslows humanistiske psykologi. Imidlertid er Seligman og Csikszentmihalyi langt fra uskyldsrene. Selve betegnelsen "positiv" psykologi lægger op til, at alt, hvad der ikke "med os", må være "mod os", altså "negativ" psykologi.

Der er tale om en retorisk manøvre, hvor man tilbyder sine modstandere en underlødige rolle. Det er præcist den manøvre, man også bruger med betegnelsen "kvalitative metoder". Hermed angives ad retorisk vej, at en bestemt forskningsteknik (individuelle éngangsinterview) er kvalitativ (ifølge ordbogen, noget som måler efter den kvalitet og det indhold noget har), mens andre metoder derimod er kvantitative - dvs. som ikke kan måle kvalitet og indhold. Ikke nogen misundelsesværdig position.

Er rebet en kritik af den hængte

Tager man i betragtning hvordan den positive psykologi er blevet anvendt, forekommer det rimeligt og retfærdigt, at den kritiseres ud fra både et politisk og videnskabeligt standpunkt. Ud fra et neurosocialt og evolutionært standpunkt giver det for eksempel ikke nogen god mening at skelne absolut mellem det positive og det negative. Som Richard Lazarus ganske præcist påpegede, er mennesket et resultat af en evolution - ikke mindst med det formål at bygge og begå sig i en social verden. Menneskers følelser, tænkning og sansning afspejler egenskaber ved et system, der er resultatet af evolutionær historie. I det lys er begreber som positiv og negativ ganske enkelt vildledende.[\[14\]](#) Set i det lys er positiv psykologi endnu et forfejlet projekt i psykologiens historie, der ellers er rig på ulykkelige metaprogrammer (freudanisme, behaviorisme, kognitivismen, social

konstruktionisme).

Kritikken af den positive psykologi

Det sociale livs simple hverdagslogik lægger her op til at "fjendens fjende, er min ven". Da professor Brinkmann angriber positiv psykologi, må det da være et skridt i den rigtige retning. Men i virkelighedens verden er fjendens fjende, ofte en farligere fjende.

Problemet med den positive psykologi og alle selvrealiseringens sideskud er, at den ender med at stille sig beredvilligt til rådighed for et system, der kun kan fungere, hvis lønarbejderne både villigt og aktivt lader sig undertrykke. Klassisk styrings- og magtledelse kan ikke længere anvendes. Hvis virksomhederne skal fungere, må de ansatte internalisere den klassiske værkfører. Alting forandrer sig og ledelsen kan ikke følge med.

Her skal vi blot huske på et princip som Frederic Jameson[15] utrætteligt mindede os om: "In a well-known passage Marx powerfully urges us to do the impossible, namely, to think this development positively and negatively all at once; to achieve, in other words, a type of thinking that would be capable of grasping the demonstrably baleful features of capitalism along with its extraordinary and liberating dynamism simultaneously within a single thought, and without attenuating any of the force of either judgment. We are somehow to lift our minds to a point at which it is possible to understand that capitalism is at one and the same time the best thing that has ever happened to the human race, and the worst." (s. 47).

Alt det uvæsen professor Brinkmann kritiserer, skal således også forstås som en del af en positiv og nødvendig udvikling. Den kapitalismekritik, der i form af det "Gode arbejde" i den moderne kapitalisme er blevet til et manipulatorisk motivationsprojekt, frigør menneskelige ressourcer. Den kapitalistiske udvikling har således medført et behov for en motivationskultur, der fokuserer på fleksibilitet, kreativitet, ansvar, indflydelse og personlige kompetencer. Det er progressivt. Men fordi den optræder som et respons på kapitalismens behov, får den et vammelt manipulatorisk præg, der ikke bliver bedre af, at projektets epigoner bestemt ikke hører til den intellektuelle overklasse.

Er Brinkmann måske den nye apostel?

Givet at vi lige har medgivet, at et ganske ubehageligt motivationsprojekt indeholder progressive elementer, må det helt naturligt overvejes, om professor Brinkmanns neo-ideologiske projekt, også bærer på sådanne egenskaber?

Til formålet har jeg stykket en række centrale udsagn sammen. Lad os som udgangspunkt fastslå, at professor Brinkmanns særlige afart af stoicismen er i lighed med ikke mindst Ciceros (en af bogens helte) - et budskab om individets nøjsomhed og underordning. I nøje overensstemmelse med Ciceros sociale og politiske konservativisme fremhæves, at

"konservativismen og dens fejring af traditionerne kommer til at fremstå som det ægte fremskridt" (33).

"Vi er mennesker og ikke guder, og som mennesker må vi tilpasse os omverden" (s. 28).

"Den ægte modstand består ... i at affinde sig med sig selv" (s. 31) og "man skal på bedste beskub gøre sin pligt, i det liv man er blevet givet," (s.21). "Dybest set er håbet med denne 7-trinsguide, at den kan hjælpe dig som læser at gøre din pligt." (s. 138).

Budskabet er altså, at vi som mennesker er afmægtige og må tilpasse os omverdenen. Det handler om at affinde sig med sig selv og gøre sin pligt dér, hvor man er givet sin plads. Dette budskab vil

man uden besvær finde fortalere for i en hver - ikke blot konservativ - men ærkekonservativ gruppe. Det er vigtigt at understrege denne pointe. En venstrefløj, der hungrer efter ståsted, kan nemt vise sig til fals for en skarptandet konservativ samfundskritik. Men den fører ingen gode steder hen.

Projektet kan meget nemt vise sig at indebære en legitimering af overklassens klassekamp. Det er en kamp for at rane til sig af de goder, velfærdssamfundet tilbyder. Det være sig i form af eksklusive skattefinansierede kulturgoder, uddannelse og sidst men ikke mindst sundhedsressourcer.

Presset på sundhedsressourcerne er voksende. Ikke mindst på grund af et stigende antal ældre, der fremover i stigende grad vil repræsentere sundhedsvelhaverne (de veluddannede og velbeslåede). Hvis de skal være i stand til at sikre sig den nødvendige sundhedsfinansiering af deres alderdom, må de almindelige lønarbejdere bøde. Den kamp er godt i gang.

Når der med en tynd fernis af venstreorienteret retorik argumenteres mod "overdiagnosticering" og for nedprioritering af stress, depression, ADHD, smerter og angst fokuseres der eksklusivt på diagnostik og behandling af sygdomme, der vender den tunge ende nedad.[16] Når man overfører ressourcer fra den forebyggende indsats og almen medicin til stadig mere bekostelig indsats over for kræft, er det til fordel for sundhedsvelhaverne. Når man argumenterer for, at diagnostikken af folkesygdommene skyldes en suspekt alliance mellem patienter, læger og lægemiddelindustrien, er man helt galt på den. Det er ikke folkesygdommene men behandlingen af sygdomme som kræft, der beriger medicinalindustrien.

Professor Brinkmanns sundhedsforståelse viser klart og tydeligt, at projektet i høj grad er et politisk projekt; et moraliseringsprojekt hvor de dårligst stillede gennem de syv trin skal lære deres pligt at kende (om de så gennem syv trin skal lære at forstå det).[17]

Og her er vi ved en væsentlig konklusion: Den positive psykologi kan godt ses som en slags Scylla, altså en smuk mø, der forandrer sig til et monster som følge af en miljøforgiftning. Dette indebærer helt logisk at professor Brinkmann repræsenterer Charybdis. Konservativt samfundssyn og livsfilosofi har aldrig udgjort et bud på en progressiv samfundsforståelse og politik. Heller ikke denne gang.

[1] Denne artikels forfatters eget skøn

[2] Med ordet henvises til ideologier som understøtter kravet om og forventningen til at lønarbejdere skal underlægge sig arbejdets krav, ikke alene som ydre magt, men også som et indre anliggende. Disse ideologier indebærer også at alle menneskelige egenskaber helt berettiget kan udnyttes og udbyttes i arbejdet.

[3] . Nu er bedriftssundhedstjenesten nedlagt, ingen har hørt så meget som et arbejdskritisk kvæk fra klinikkerne. Det Nationale Forskningscenter for Arbejdsmiljø er blevet spændt for stressbenægternes vogn, og Arbejdstilsynet er kastret og bange for egen skygge.

[4] Blot for at minde om et forfærdende faktum: "Den forventede restlevetid blandt 30-årige ufaglærte mænd er 44,9 år, mens den forventede restlevetid blandt 30-årige mandlige akademikere (LVU) er 52,2 år. Den forventede restlevetid er således 7,3 år højere for 30-årige mandlige akademikere sammenlignet med 30-årige uden uddannelse ud over grundskolen." (<http://www.ae.dk/analyser/sundhed-i-de-sociale-klasser>).

[5] Karasek Jr, R. A. (1979). Job demands, job decision latitude, and mental strain: Implications for job redesign. *Administrative science quarterly*, 285-308.

[6] Hvid, H. (1991). *Det gode arbejde*. Fremad.

[7] Hvid, H. & Møller, N. (1992). *Det udviklende arbejde*. Fremad.

[8] Det skal for en god ordens skyld fremhæves at Helge Hvid og hans samarbejdspartnere har holdt den arbejds- og samfundskritiske fane højt. DUA perspektiverne var forfejlede, men er af ophavsmændene altid blevet fremført som afsæt for en kritisk forståelse.

[9] Brunsson, N. (1989). The organization of hypocrisy: talk, decisions and actions in organizations.

[10] For kritisk vurdering; Geller, L. (1982). The Failure of Self-Actualization Theory A Critique of Carl Rogers and Abraham Maslow. *Journal of Humanistic Psychology*, 22(2), 56-73; Geller, L. (1984). Another look at self-actualization. *Journal of Humanistic Psychology*, 24(2), 93-106; Smith, R. A., & Feigenbaum, K. D. (2012). Maslow's Intellectual Betrayal of Ruth Benedict?. *Journal of Humanistic Psychology*, 0022167812469832.

[11] Gramsci, A. (1971). *Selections from the Prison Notebooks of Antonio Gramsci*: Ed. and Transl. by Quintin Hoare and Geoffrey Nowell Smith. G. Nowell-Smith, & Q. Hoare (Eds.). International Publishers.

[12] Interview i Berlingske, Politiko d. 26 september 2014.

[13] Seligman, M. E. P., & Csikszentmihalyi, M. (2001). "Positive psychology: An introduction": Reply. *American Psychologist*, 56(1), 89-90.

[14] Lazarus, R. S. (2003). Does the positive psychology movement have legs?. *Psychological Inquiry*, 14(2), 93-109.

[15] Jameson, F. (Ed.). (1991). *Postmodernism, or, the cultural logic of late capitalism*. Duke University Press.

[16] Hvilket præcist er budskabet hos professor Brinkmann, der i et interview med Politiken d. 19.10 2010 siger: "Almindelig sund fornuft siger, at det ikke kan passe, at otte procent af danskerne er klinisk depressive. Det kan sagtens være, at de er triste eller nedtrykte eller melankolske - jeg sætter ikke spørgsmålstegn ved, at de lider - men det er jo ikke i sig selv en sygdom at have det svært. Man kan jo godt have livsproblemer eller afvige fra normen uden at have en psykisk sygdom, men i dag er der en tendens til at diagnosticere enhver afvigelse".

Svaret er at sund fornuft ikke er relevant kriterium her, det er videnskabelig evidens til gengæld. Der er udført en lang række undersøgelser, der viser, at uagtet hvad fornuften finder på, indebærer

virkeligheden, at andelen af mennesker med depression er stigende, at sygdommen varer længere, og at flere får en kronisk sygdom. Det skal så tilføjes her, at påstanden om sygeliggørelse mange gange også inkluderer kvinders sygdomme.

[17] Svend Brinkmanns bog er bygget op om syv trin: Hold op med at mærke efter i dig selv. Fokuser på det negative i dit liv. Tag nej-hatten på. Undertryk dine følelser. Fyr din coach. Læs en roman. Dvæl ved fortiden.